

A fősorolt költők mögött jelentős életmű áll. Ugyanakkor méltó társak a többiek is. Kétségtelenül érzékeltetik, hogy számolnunk kell a szlovéniai magyar költészettel, s a befogadásban bizony akad még tennivalónk bőségesen. Milyen hatásos például Bati Zsuzsa puritán vallomása: „de a vers meglett / és nincs ellene orvosság” (*A vershez II.*). A tragikus hangulatok másutt rendkívül érzékeny hangszerelésben jelennek meg. Ilyen költő Z. Csuka Judit, aki *Szülőföldem* c. versében a Muravidék iránti szeretetéről vall meghitten, finom lírával. „Gyepüvidék, senkiföldje, / évszázadokon át őseim / szemfedője, buja termőföld, / apám búzaföldje, szülőföldem, muravidék.” *Ars poeticájából* pedig a szeretetközpontúságának igénye árad. Hasonló az élményvilága Göncz Lászlónak is, aki azonban némiképpen erőtlenebbül fejezi ki önmagát.

Tanúi vagyunk a szlovéniai magyar költészet megújulásának is. Egyrészt a fent jelzett hagyomány megtermékenyítésével, másrészt az attól elütő hangnak jelenlétével. Közülük Halász Albert versei a legfontosabbak. Az előszó szerint „az avantgárd jegyében” építkezik, ám ne gondoljunk semmi szélsőségre! Vonzódásait az is jelzi, hogy éppen Vlaj Lajos emlékének adózik *A gólyák még nem* c. költeményével. Intenzív élményeit adja egyéni hangon tovább, ily módon: „a nap kagylóinak / könnye csillan / az állat fájdalmas / terheségszülése / alatt-után...” Az ilyesfajta költészetben is fölfedezhetjük a kisebbségi sors meghatározta jelleget, a kollektív felelősségtudatot.

Itthon persze szívmengető érzés, hogy a maroknyi délvidéki magyarság legjobbjai valóban őrzik az igét, Szunyogh Sándor szavával, a „szívet-fűtő lángot”.

(Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 1998.)

Szénási Miklós

KHARÓN SZÖGLIGETI UTASA

1.

Európa ne legyen megfertőzve a keleten fakadt Evallások nemes belenyugvásával. Európa forrongjon, az európai ember pedig halmozzon hibát hibára akár, hogy sorsát, melyben részes a hely is, az otthonának vallott föld, beteljesítse. Aki ezen a tájon él, gyarlóságokkal teli. Csak aki belenyugodott már a világ rendjébe és képes veszni hagyni mindent mély és érzéketlen átszellemültséggel, csak

az lehet objektív. Az az ember úgy tarthat mérleget kezeiben, hogy az eszköz egy lesz lényegével. Ő maga lesz a mérleg, mely dönt és ítéletet hoz.

Nem tudok így viszonyulni a dolgokhoz. Tárgyam nemes, és a szemlélő, aki bevallottan csak szimpátiával tud e vizsgálandó kötet felé fordulni, elsősorban magát a művet - és nem a világot, melyben született - szeretné vizsgálat alá vetni.

Nem a keletkezés sorrendjében, de nagyjából az egész Fecske-életművet ismerem. Bár nem az első volt a találkozások sorában a *Vakfolt* (1987 - versek), de a legkedvesebb olajos, városperemen, kórházban, az emberi szív térképének vertikálisán barangoló költeményeivel. Először a *Hol voltam* (1996 - gyerekversek) akadt a kezembe, játékos, kamaszos művekkel, melyeknek szerzőjéről semmit sem tudtam, csupán azt, hogy jó, amit csinál, s hogy ilyesmit, akkoriban - de mostanában sem - írnak a költők. Aztán következett a *Tücsökmesék* (1983 - mesék), melyet muszáj volt többször is, természetesen minden alkalommal egyszuszra végigolvasni és újra és újra összevetni az emlékeket az újraolvasás élményével, mert a mese igazi mese volt. Majd a *Se füle, se farka* (1980 - gyerekversek) zárta a sort, melyben rá kellett eszmélnem, Weöreshez hasonló nyelvi játékmester ő.

2.

A teljesség felé közeledni egyfajta költői kötelesség. Az Elveszett éden versei kétszeresen is a cikluscím alá rendelődnek. Egyszerre az emberi és az egyéni östörténetbe merülnek, „a *semmiből* vs *ki elmém / a könyörtelen vágynak / életre kelsz és menekülsz / mint megriadt vadállat*” - írja a nyitó *Kicsordulsz belőlemben*, majd szinte ugyanezzel a lendülettel folytatja a *Vízpartban*: „*lenn a mélyben a kőhalak / vonulása mozdulatlan*”; és *Az első emberpárban*: „*A még-nemlét hosszú álmából ébredt / érezte oldala sajog kicsit ... / a férfi meg a nő még két fele / voltak akkor az oszthatatlan egynek / amit később is hiába keresnek // nem tudhatták miért rendeltettek ősiül.*” Aztán vált és közvetlen természetességgel egy másik idősíkról, de a kezdet kezdetének folytatásaként a gyermek eszmélését idéző kölyökéveket hívja elő emlékezetéből: „*A négy cébe jártam társam harminckét / ördögfióka mindenre elszánt lóköttő - / mikor szüzessége odalett Karcsi sírt / pedig még nem is tudta tripperes volt a nő.*” A kezdet ez, amikor még minden tiszta lehetne, de minden zavaros, irtóztató és félelmetes. Az emlékek egy része mintha a génekben kódolódott volna. A világ csupa tűz és hamu („*kifosztva állsz egyebed sincs / mint a mohó emlékezet / esz-*

tendők hamuja alól / kikaparni az életet" - Hamu) És iszonyatos sebességgel múlik: hiszen tűz és hamu. (Hiszen tűz, és hamu lesz.). Nincs semmi szinte, döbrentünk rá, mint „ezek az emlékek rólad és más szerelmeimről” (Töredék). Minden csak múlt, ami volt, ami nincs, csak a tudat része, mely az idő által éli életét. Ahhoz képest, hogy ez a kezdet, szomorú, már-már elkeseredett élet ez. („megtörtént ami csak lehet / mi ketten voltunk a világ / hiába minden füstbe megy” - Láva alatt)

Nem lehet elsiklani e jelképrendszer felett, a tűz, a füst, a hamu, a kezdet és a vég, a kemény, formálódó, de hihetetlenül múlandó világ képei felett. Férfilira? Az emberélet útjának felén valamivel - vagy jócskán? - túl? Pokol, melyet Dante is megénekel? Vagy csupán a kezdet sosemvolt Paradicsomából a szökés, mint a ciklus záródarabja is sejteti? („Az útig kísérte / holdfényben állt a kert... / míg ment a kerten át/lépteibe veszve / egy szép álomvilág / burkát szétrepesztve” - Búcsú). Befogadható mondatokkal körberakva, melyek mégis-mégis a jelenkor friss vonulatába derengenek át, egyszerre archaikusak és posztmodernnek?

Ha a mélyet, a múltat idézte meg, még mélyebbre, még alább ereszkedik a Kharón utasa ciklus verseinek - már-már gyászfüzére. Üres, Sötét szél, Lerágva csontig, Pokolba menet, Sírfelirat - e címek alapján egyértelműnek látszik az irány. „Már mind-egy”, „neszt se ütve / hatol a túske szívünkbe”, „összeroppanok nem kell hogy értsem”- nyomasztó, ám pontos sorok. Ugyanakkor: teli heves szenvedéllyel. A költő ugyanis ember. Nem csupán szellem és lélek. Ember, az emberi teljességgel áldva és verve. Ragaszkodik ahhoz, ami van. Dacol, lázad. „Miért hagytál el engem édes Istenem” (Kharón utasa) - kérdi és válaszol is: „ez övön aluli ütés volt / részedről Uram” (Játszma). Ez a magatartásforma az, mely Fecskét Kelet és Nyugat szellemi határán, Magyarországon európaivá emeli. Nem elfogadni az elfogadhatatlant, vagy ha igen, küzdeni ellene. Szelíden akár, mint a lassan növekvő cseppkő. Meghalni, de látni. S mindezt nem egyhangú versekkel, hanem az archaikus és a jelen idő mesterkéletlenül tökélyre fejlesztett összecsengésével. Egy-egyesen és azonos szinten, melyből alig pár elvágatlan szál lóg ki. (Például a *Hol van?* kissé slágeresen egyszerre formálódott kérdéshalmaz.) Versekkal, melyek az asztalra tétettek, mint egy-egy téglá, mely nem ér véget önmagában, hanem tovább növekszik a többivel, s önmaga lényegén túlmutató egésszé lesz. Fecske versei sem igazán drasztikusan lezártak, még a legmerevebb leütésekkel sem, hiszen a hang enyhe melankóliájából faka-

dóan nem is történhet más, mint újabb lélegzet, a folytatáshoz feltétlen szükséges.

3.

Fecske verseit olvasva egy idő után az embernek az az érzése támad, hogy József Attila képalkotása, Kosztolányi néha szándékoltan kereketlen egyszerűsége és közvetlensége, Pilinszky mély hite és kételkedése, valamint a legfrissebb törekvések rafinált kézenfekvősége és elvontsága ötvöződik írásaiban. Mindez úgy, hogy még véletlenül sem lehetne Fecske Csabát korosztályának azon tagjaihoz hasonlítani, akik József Attilát forgatva lettek költővé és a szárszói gyorsból nem is tudtak kiszállni. Fecske nem plagizál, nem másol. Eredeti, ugyanakkor konzervatív költő. Nem is konzervatív, inkább tradicionális. Szervesen folytat egy hagyományt, mint az irányok egyik lehetőségét. A kötet utolsó ciklusa, mely erre a rokonságra - *Bárcsak lenne valami nyom* - rímel könnyedén és szelíden a József Attila-i líra egyik utolsó darabját idézi: „Talán eltűnök hirtelen, / akár az erdőben a vadnyom.” S a kötet záró versének (*A semmibe öntöm*) kozmikus látomása is ideüt: „Mint oszló tetem férgel / a nyüzsgő néma csillagok / mint mohó szájakból a nyál / fényük a földre lecsorog...” Nem lehet azt mondani, hogy ez véletlen. Nyilván tudatos választás, vállalás és vállalkozás.

A kötet négy ciklusra tagolt. A harmadik - *Ösz-szefércelni velem* - mintha bele-belehasogatna a történelembé, a szellemtörténetbe, ötvözve-összefércelve - annak eseményeit az egyéni történettel. Ugyanakkor itt gondolja az olvasó „na kérem, mi kissé meg vagyunk vezetve”. Manapság egy kötettel szemben eleve elrendelt elvárás, hogy tördelődjön ciklusokra. Ezáltal kisebb egységek alakulnak ki, melyek között könnyebb tájékozódni. Igaz ez a *Majd másholra* is. Ugyanakkor ezek a versek nem igazán elválaszthatók egymástól. Anynyira egymásba mosódnak, mintha egy regényt olvasnánk. Egy költő lírai regényét, melyben a fantázia és a cselekmény csapongva száguld időközön és tereken át, ezáltal létrehozva a meghatározó egységet. A *Majd máshol* egyetlen élet egyetlen napja is lehetne. Bárhonnan nézzük is, kerek és egész. Elbírija a színvonal kisebb hullámzását és elbírija a támadásokat is, mert erős anyagból épült. Mintha téglák lennének a versek, melyek egymás mellé, egymásra rakva észrevétlenül egy ódon körtemplommá épülnek.

Majd máshol. Odázgatás ez? Tologatása a dolgoknak? Halogatás? Védekezés netán? Esetleg: beérkezés és a felismerése annak, hogy az

utazás lényege az út, nem a végállomás? Ez a kötet aligha végállomás, mert kérdéses, hova és merre lehet innen haladni. Tovább, itt és erre nem. Minden elmondott, megénekeltetett. Minden üres és sivár és sötét, tehát minden érett, minden gazdag és teli. „hol vagyok - még már? - nem tudom / miért e kegyetlen trakta / vajon mért nem mutatkozik / meg színről színre a gazda // csak azt sejtem, sőt tudom / végigzuhanok a földő / s létem törött poharából / az időt a semmibe öntöm.” Így zár a *Majd máshol*. Fecske Csaba: Majd máshol Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc, 1998

Kerék Imre

KETTÉTÖRT FÉL SZÁZAD

A huszonöt éves Kelet antológiája

1998. október 8-án közvetlen, oldott hangulatú irodalmi est keretében mutatkozott be Sopronban az immár negyedszázados múlttal büszkélkedhető Kelet Irodalmi Alkotócsoporthoz, mely 1973-ban alakult, Miskolcon. Az alkotócsoporthoz *Fecske Csaba*, *Cseh Károly*, *Szabó Bogár Imre* és *Györgyei Géza* képviselték, visszafogottan, mértékletes hangvételrel, egyúttal mégis szenvedélyes elkötelezettségüket érzékeltetve a jó ügyek, nemes tradíciók vállalása iránt, szóltak a szerzők irodalmi, társadalmi törekvéseiről, szóltak író- és költőtársaik eddigi eredményeiről, melyeket többük esetében komoly elismerések, díjak öveznek.

Az alkotócsoporthoz alapításának gondolata *Hajdu Gábor* (1935-1996), *Cseh Károly*, *Szabó Bogár Imre* és *Utry Attila* elképzelései szerint valósult meg. A csoport tagjai eleven, pezsgő irodalmi közéletet kívántak élni, műhelybeszélgetéseken népszerűsítették kortárs irodalmunk legjavát, miközben törekedtek saját irodalmi nyilvánosságuk megteremtésére is. Ez megnyilvánult többek közt abban is, hogy jelenlétüket reprezentálandó, antológiákat adtak ki: 1975-ben, 1979-ben, 1983-ban, 1993-ban és most legutóbb, a legújabbat *Kettétört fél század* címen 1998-ban. Emellett *Kelet Könyvek* címmel sorozatot is indítottak, melyekben az alkotócsoporthoz tagjai műveiket nyilvánosságra hozhatták. Mint Utry Attila írja a könyv előszavában, a Kelet alkotócsoporthoz vitalitását azzal is bizonyítja, hogy mindmáig tevékeny és országosan fémjelzett, elismert alkotókat sorakoztat fel, akik közül többen nemzetközi művészeti és tudományos díjakat is magukénak tudhatnak. Az új antológia olvasói is örömmel nyugtázhathatják, hogy a szerzők nemcsak a magyar, hanem a világlíra, a kortársi

próza rezdüléseire is fogékonyan kaput tárnak, a tágabb világra is, éppúgy saját műveikbe asszimilálva az újabb irodalmi törekvések vívmányait, eredményeit, mint fordításaik révén, nálunk még kevésbé ismert, vagy újonnan felfedezett ismeretlen idegen költők műveinek magyarítása közben.

Az alkotócsoporthoz tagjainak törekvései, hangvétele, kifejezőmódja sokféleséget, sokszínűséget érzékeltet, egyvalamiben mégis egységesek: a magas színvonal, az engedelmények, kompromisszumok nélküli esztétikai minőség művekben való megtestesítésének igényében. S éppen az az, ami a *Kettétört fél század* címen közzétett antológiánkat a szokványos, nemegyszer szűk körű, s olykor dilettantizmustól sem mentes más, vidéken megjelenő gyűjteményektől élesen megkülönbözteti. Számomra különösen szimpatikus az antológia szerzőinek az az eltökéltsége, hogy a szerzők egyike sem a legtöbbször kérésélettű mai költő, írói divatokhoz való igazodást tekinti céljának, írásaik mégis korszerűek mind tartalmi, mind formatechnikai szempontból, semmi közülük a posztmodern jelzővel elhíresedett, legtöbbször jelentéktelenül szürke, valamiféle egyenzubbonyba kényszerített szövegekhez. Valamennyien ezer szállal kötődnek a magyar költészet és próza legnemesebb tradícióihoz, a Nyugat világra nyitott szellemi törekvéseit, a népi írók szellemi örökségét kívánják tovább folytatva kiteljesíteni, napjaink valóságához hangolni, nem feledkezve meg eközben a magyar irodalom legrégebbi hagyományairól sem, erőteljesen kötődve annak a közösség sorskérdéseire, szorosan kötődő, azt kifejező nagy vonulatához. Ez persze nem jelent holmi szűk körbe visszahúzó elvonulást, s bőven merítenek - fordításaik ösztönző inspirációit is felhasználva - a világlíra és a modern próza legjelentősebb alkotóinak műveiből szellemi útmutatást, bátran kísérleteznek újszerű megoldásokkal, nyitottak más, értékes törekvések iránt, ha azok nem idegenek saját műveik szellemiségétől. Az antológia a különböző szellemi karakterű írók, költők szerepeltetésével végül is egységes közösséget, alkotói-szellemi műhelyt reprezentál.

A *Kettétört fél század* tizenhárom alkotó - költők és prózaírók - közös seregszemléje, köztük országosan már régebben nevet szerzett szerzőkkel, mint *Fecske Csaba*, a kötet egyik legkarakteresebb költője, aki éppúgy fölényes biztonsággal, könnyedén szól a lírai dal rövid futamaiban, mint a tündéri zeneiségű, Weöres Sándoron, Csánádi Imrén iskolázott gyermekvers lüktető ritmikájú zenei keretében, vagy az antik időmértékes versformákban. Klasszikus antik disztichonokban íródott *Cigánylány* című költeménye, a kötet esztétikai